

Warszawa, dnia 24 sierpnia 2021 r.

BAS-WASiE-1749/21

Pan Poseł
Sławomir Jan Piechota
Przewodniczący Komisji
do Spraw Petycji

Opinia dotycząca petycji nr BKSP-144-IX-452/21 w sprawie podjęcia inicjatywy ustawodawczej w celu stworzenia „Centralnej Bazy Produktów Finansowych” oraz przeciwdziałaniu wyłudzeniom

I. Treść i cel petycji

Petycja nr 144-IX-452/21 została wniesiona przez osobę fizyczną (dalej: Wnioskodawca). Przedmiotem petycji jest propozycja „podjęcia inicjatywy ustawodawczej w celu przeciwdziałania wyłudzeniom środków finansowych przy pomocy cudzej tożsamości”, poprzez „stworzenie narzędzia umożliwiającego obywatelom dostęp do informacji o posiadanych produktach finansowych”.

W zamyśle Wnioskodawcy „należałoby zobowiązać ustawą wszystkie instytucje finansowe, a w szczególności banki, przedsiębiorstwa pożyczkowe i inne pozabankowe instytucje jak np. parabanki do przekazywania danych do państwowej bazy danych. Baza umożliwiałaby wysyłanie powiadomienia SMS oraz e-maili do obywatela w sytuacji, gdy ktoś chciałby wziąć w jego imieniu pożyczkę, kredyt, kartę kredytową, sprzęt na raty itd.” Ponadto zdaniem Wnioskodawcy „warto rozważyć dołączenie do systemu operatorów telekomunikacyjnych, w których także dochodzi do wyłudzeń usług i sprzętu na cudzą tożsamość oraz znane są przypadki wyłudzeń duplikatów karty SIM, które to później służą oszustom do uwierzytelnienia i zdobycia dostępu do kont bankowych”.

Zdaniem Wnioskodawcy „system współpracujący z taką bazą pozwalałby na szybką reakcję i zablokowanie możliwości wyłudzenia poprzez wysłanie informacji

zwrotnej do instytucji finansowej lub przedsiębiorstwa. Omawiane narzędzie, powinno posiadać możliwość zablokowania zaciągania zobowiązań w przyszłości poprzez zastrzeżenie obywatela, iż nie zamierza on brać kredytu, pożyczki itp”. Dodatkowo ”narzędzie pozwalałoby na dostęp do informacji o posiadanych produktach finansowych takich jak konta i rachunki bankowe, lokaty, karty kredytowe, kredyty, pożyczki i inne zobowiązania czy rachunki PPK”.

Wnioskodawca nie dołączył do petycji projektu przepisów prawnych, które miałyby realizować cel petycji.

II. Czy petycja mieści się w zakresie zadań i kompetencji adresata petycji (art. 2 ust. 3 ustawy o petycjach)?

Petycja będąca przedmiotem niniejszej opinii obejmuje propozycję zmiany przepisów prawa o randze ustawy. Uwzględniając powyższe należy stwierdzić, że petycja mieści się w zakresie zadań i kompetencji Sejmu.

III. Wymogi formalne (art. 4 ust. 1 i 2 ustawy o petycjach)

Petycja spełnia wymogi formalne określone w art. 4 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach (Dz. U. z 2018 r. poz. 870).

IV. Kwestie, które ekspert uznaje za istotne w związku z petycją

Kradzież tożsamości i zaciąganie fałszywych zobowiązań to niezmiennie aktualny problem. Skradzione dane mogą być wykorzystywane nie tylko do wyłudzeń kredytowych, ale również np. do zawarcia umowy telekomunikacyjnej lub do kierowania fałszywych wezwań do zapłaty ubezpieczenia komunikacyjnego.

Tylko w II kwartale 2021 r. udaremniono 1043 prób wyłudzenia kredytów. A najwyższa kwota pojedynczego zobowiązania wyniosła 6 mln zł¹. Należy odnotować, że obecnie instytucje związane z rynkiem finansowym podejmują próby przeciwdziałania negatywnym skutkom tego zjawiska. Biuro Informacji Kredytowej (BIK) udostępnia możliwość włączenia funkcji tzw. „Zastrzeżenia kredytowego”² stanowiącego informację, że na dane konkretnego klienta nie powinny być udzielane zobowiązania kredytowe. W momencie składania wniosku o kredyt lub pożyczkę,

¹ <https://finanse.rankomat.pl/poradniki/zastrzezenie-kredytowe-bik/> [dostęp: 16.07.2021]

² <https://www.bik.pl/klienci-indywidualni/zastrzezenie-kredytowe> [dostęp: 21-07-2021]

instytucja finansująca sprawdza w BIK status zastrzeżenia, jeśli otrzyma informację o włączonym zastrzeżeniu nie udzieli finansowania. Usługa ta jest jednak płatna i obejmuje tylko nieliczne banki i instytucje finansowe, które przystąpiły do systemu Zastrzeżenia kredytowego.

Pod auspicjami Związku Banków Polskich (ZBP) prowadzony jest system DOKUMENTY ZASTRZEŻONE³. System ten gromadzi dane o utraconych (zagubionych lub skradzionych) dokumentach i umożliwia bankom i przedsiębiorcą sprawdzenie, czy dokument, którym posługuje się klient nie został zastrzeżony, (jako skradziony lub zagubiony). Do systemu należą wszystkie banki w Polsce oraz operatorzy telefonii komórkowej. Wielkość Centralnej Bazy Danych Systemu DOKUMENTY ZASTRZEŻONE z dokumentami, które służą do potwierdzenia tożsamości wyniosła na koniec marca br. 2 069 725 szt., łączna kwota prób wyłudzeń kredytów w pierwszym kwartale 2021 r. wyniosła 83,3 mln zł, a liczba prób wyłudzeń w tym samym okresie to 1 790⁴. Słabością tego systemu jest to, że część banków oferuje zastrzeżenie dokumentów jedynie swoim klientom, inne z kolei pobierają za tę usługę opłaty. Ponadto przynależność do systemu nie jest obowiązkowa i w efekcie dużo instytucji finansowych pozostaje poza systemem.

Istnieje również serwis o nazwie „bezpieczny PESEL” pod patronatem Polskiego Związku Instytucji Pożyczkowych (PZIP)⁵, w którym uczestniczy kilkadziesiąt największych przedsiębiorstw z tego sektora. Konsumenci od 2017 r. mają możliwość bezpłatnego zastrzeżenia swoich danych osobowych w serwisie w sposób zdalny, jednak w tym celu muszą posiadać skan dowodu osobistego. Zastrzeżenie następuje po kliknięciu w link weryfikacyjny. Jak podaje PZIP od 2017 r. serwis „bezpieczny PESEL” zapobiegł wyłudzeniom na kwotę ponad 50 mln zł.

Zgodnie z obowiązującym stanem prawnym w przypadku utraty dokumentu tożsamości, fakt ten należy jak najszybciej zgłosić. Zgodnie z art. 47 ust. 1 ustawy z dnia 6 sierpnia 2010 r. o dowodach osobistych⁶ posiadacz dowodu osobistego, który

³ <https://dokumentyzastrzezone.pl/> [dostęp: 21-07-2021]

⁴ System DOKUMENTY ZASTRZEŻONE infoDOK Raport o dokumentach, I kwartał 2021 r. (45 edycja), str. 4.

⁵ <https://pzip.pl/aktualnosci/2021/4/21/bezpieczny-pesel-chro-swoje-dane-osobowe> [dostęp: 21-07-2021].

⁶ Tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 816 ze zm.

został utracony lub uszkodzony, zgłasza niezwłocznie, osobiście ten fakt organowi dowolnej gminy. Przedmiotowe zgłoszenie może przyjmować także formę dokumentu elektronicznego (art. 47 ust. 2 komentowanej ustawy). W przypadku zgłoszenia Policji utraty dowodu osobistego w wyniku przestępstwa, przepisu art. 47 ust. 1 przywoływanej ustawy nie stosuje się. Ze względów bezpieczeństwa zgubienie lub kradzież dokumentu tożsamości, warto zgłosić w banku lub bankach, w których posiada się rachunki bankowe oraz zastrzec we wspomnianych wyżej bazach danych prowadzonych przez instytucje finansowe.

Słabościami obecnie obowiązującego systemu zgłaszania utraty dokumentów tożsamości do odpowiednich baz danych jest rozproszenie tego typu baz, brak obligatoryjnego nakazu uczestnictwa w systemie dla instytucji finansowych oraz odpłatność w przypadku konieczności zastrzeżenia dokumentu. Mając to na względzie, nie można wykluczyć zasadności postulatu wysuwanego w treści petycji dotyczącego stworzenia państwowej ogólnopolskiej bazy danych o dokumentach skradzionych lub zagubionych.

Warto zasygnalizować, że pewne wątpliwości może budzić propozycja dostępu „do informacji o posiadanych produktach finansowych takich jak konta i rachunki bankowe, lokaty, karty kredytowe, kredyty, pożyczki i inne zobowiązania czy rachunki PPK”. Wiąże się ona z możliwością wglądu w dane takie jak np. stan konta bankowego obywatela czy poziom jego zadłużenia w instytucjach finansowych przez osoby nieuprawnione. Rodzi to uzasadnione obawy o możliwość ich wykorzystania do celów przestępczych. Ponadto należy zauważyć, że dane o sytuacji finansowej obywateli są pożądanym towarem, co w efekcie może prowadzić do handlu tego typu danymi, ich odsprzedaży i obrotu w celu prowadzenia różnego rodzaju kampanii marketingowych.

V. Wnioski

Podjęcie proponowanej w petycji inicjatywy ustawodawczej w celu stworzenia „Centralnej Bazy Produktów Finansowych” oraz przeciwdziałania wyłudzeniom finansowym mieści się w zakresie swobody legislacyjnej ustawodawcy.

Uwzględniając powyższą analizę, nie można wykluczyć celowości stworzenia „Centralnej Bazy Produktów Finansowych” w zakresie informacji o dokumentach skradzionych lub zagubionych. Należy jednak wskazać, że przedstawiona propozycja

umożliwiająca dostęp do informacji o posiadanych produktach finansowych może nieść zagrożenia co do braku należytej ochrony prywatności i ochrony danych osobowych.

Autor:

Krzysztof Wołowicz

specjalista ds. finansów publicznych
w Biurze Analiz Sejmowych

Akceptował:

Wicedyrektor Biura Analiz Sejmowych

Jacek Krawczyk

Deskryptory bazy REX: petycja, wyłudzenia finansowe, ochrona danych osobowych.

Weryfikacja: Wioleta Wasil-Rusecka